

INŠTITÚT INFORMATIKY A ŠTATISTIKY
Výskumné demografické centrum

PROGNÓZA PRACOVNEJ SILY
V KRAJOCH SR DO ROKU 2025

Bratislava, jún 2006

Úvod

Pracovná sila je významným faktorom pri dosahovaní prosperity krajiny. Dôležitá je nie len početnosť pracovnej sily ale aj jej rozmiestnenie a štruktúra, predovšetkým pohlavná, veková a vzdelanostná.

Početnosť aj štruktúra pracovnej sily sú významne ovplyvňované demografickým vývojom. Úmrtnosť a migrácia ovplyvňujú pracovnú silu priamo, plodnosť s určitým časovým odstupom (pri nízkej úmrtnosti a nízkej emigrácii v mladom veku ide vlastne o priamy vplyv s časovým posunom 15 až 25 rokov). Samozrejme vplyv majú aj legislatívne normy, ktoré ovplyvňujú stav pracovných síl hlavne na začiatku a na konci vekového intervalu (vzdelávanie, odchod do dôchodku).

V dôsledku politických a spoločenských zmien sa od začiatku 90. rokov minulého storočia výrazne mení reprodukčné a rodinné správanie obyvateľstva. Výrazne sa znížila pôrodnosť, predlžuje sa ľudský život. Zahraničná migrácia je zatiaľ nízka. Dôsledkom je zníženie prírastku obyvateľstva a zrýchľujúci sa proces starnutia obyvateľstva. Po súčasnom zastavení poklesu plodnosti sa v prvej polovici 21. storočia očakáva zvyšovanie plodnosti až na hranicu tesne pod úroveň jednoduchej reprodukcie. Úmrtnosť sa bude s veľkou pravdepodobnosťou naďalej znižovať a na Slovensko bude prichádzať viac prisťahovalcov z rozvojových krajín. V kombinácii s vekových zložením obyvateľstva to bude znamenať znižovanie počtu narodených zhruba od roku 2012 a počnúc súčasnosťou nepretržité zvyšovanie počtu zomrelých. Dôsledkom bude úbytok obyvateľstva, ktorý sa začne v priebehu niekoľkých rokov a výrazné zrýchlenie procesu populačného starnutia po roku 2015. Migrácia môže zmierniť proces úbytku a starnutia populácie, v žiadnom prípade ho nemôže v priebehu najbližších desaťročí zastaviť. V súvislosti s vývojom pracovných síl je na mieste otázka akých migrantov bude naša spoločnosť najviac potrebovať a čo je v tomto smere potrebné a možné spraviť zo strany spoločnosti.

Starnutie obyvateľstva výrazne ovplyvňuje mnohé stránky spoločenského vývoja a oprávnené sa v súčasnosti stáva dôležitou témou pri úvahách o budúcnosti. Najvýznamnejšie sprievodné javy starnutia obyvateľstva sú:

- Rast verejných výdavkov na zdravotníctvo a sociálne poistenie spôsobený zvýšeným počtom starších a starých ľudí v populácii.
- Neefektívnosť priebežných dôchodkových systémov.

- Znižovanie obyvateľstva v produktívnom veku a zvyšovanie v poproduktívnom veku spôsobuje pokles pracovnej sily a zvýšenie ekonomického zaťaženia obyvateľstva.
- Mení sa celková spoločenská klíma, keď stále väčšiu váhu nadobúdajú záujmy a potreby stále početnejšej skupiny staršieho obyvateľstva. Spoločnosť celkom zákonite stráca dynamiku a hrozí väčšie nebezpečenstvo medzigeneračných konfliktov medzi dynamickou ale menej početnou mladou časťou populácie a početnejšou ale menej dynamickou časťou staršej populácie.

Aj keď sa zmeny vo vekovom zložení obyvateľstva a ich spoločenské dôsledky nezdarujú byť v súčasnosti na Slovensku kritické, treba mať na pamäti, že sú v najbližších desaťročiach nezvratné a budú mať zrýchľujúcu sa tendenciu. Navyše dôsledky starnutia v jednotlivých oblastiach (ekonomika, pracovné sily, školstvo, zdravotníctvo, bytová výstavba, sociálne poistenie) nie je možné eliminovať resp. zmierniť v krátkom čase a vyžadujú si riešenia s časovým predstihom.

Súčasnú zmenu v demografickom vývoji sa prejavili aj na vývoji pracovných síl. Prírastky sa spomaľujú resp. menia sa na úbytok a pracovná sila starne. Populačné starnutie ovplyvní početnosť a štruktúru pracovnej sily aj do budúcnosti. Všeobecne sa predpokladá, že vo väčšine vyspelých krajín sa na dosahovanie ekonomických výsledkov bude podieľať menej početná, staršia a etnicky pestrejšia pracovná sila ako v súčasnosti. Je otázkou, či a do akej miery sa zmenený vývoj pracovných síl prejaví na výkonnosti ekonomiky. Dôležitú úlohu zohrá nepochybne vývoj technológií, organizácia pracovného procesu a úspešnosť migračnej politiky.

1. Vývoj pracovnej sily v SR v období 1996 - 2004

Aj keď každá krajina má svoje špecifiká, vo všeobecnosti sú trendy vo vývoji ekonomickej aktivity podobné vo všetkých vyspelých európskych krajinách. Vo všeobecnosti možno konštatovať, že najväčším zdrojom rozdielov vo vývoji pracovnej sily v Európe bolo do roku 1990 politické usporiadanie a po roku 1990 transformačný proces v bývalom východnom bloku.

Za posledných 20 rokov boli zaznamenané výrazné zmeny v počte a štruktúre pracovnej sily. Charakterizovalo ich podstatné zvyšovanie ekonomickej aktivity žien, znižovanie ekonomickej aktivity mladých ľudí a obyvateľov v blízkosti

dôchodkového veku. Pokles ekonomickej aktivity mladých ľudí je predovšetkým dôsledok technologického pokroku a z neho vyplývajúcej potreby zvyšovania vzdelania hlavne mladej pracovnej sily prichádzajúcej na trh práce. Výrazné znižovanie ekonomickej aktivity starších ľudí bolo zas spôsobené systémom sociálneho zabezpečenia a možnosťou skoršieho odchodu do dôchodku. Ekonomická aktivita mužov je dlhodobo vyššia ako ekonomická aktivita žien a to vo všetkých vekových skupinách. Jedným z dôvodov nižšej ekonomickej aktivity žien je aj materstvo. Klesajúca plodnosť a postupné zlepšovanie služieb pre rodiny prispievajú k znižovaniu rozdielov v ekonomickej aktivite medzi pohlaviami.

V ekonomickej aktivite, podobne ako vo väčšine oblastí spoločenského života, existujú na Slovensku značné regionálne rozdiely, ktoré sú rozdielne pre jednotlivé vekové skupiny obyvateľstva.

Miera ekonomickej aktivity vo veku do 19 rokov je významne ovplyvnená vzdelávacím procesom. Čím viac obyvateľov sa pripravuje na povolanie, tým je nižšia ekonomická aktivita. U mužov v tomto veku ekonomická aktivita nepresahuje v žiadnom kraji 14 %, u žien je nižšia ako 12 %. U oboch pohlaví je najnižšia ekonomická aktivita v Bratislavskom a Trenčianskom kraji, najvyššia je u mužov v Nitrianskom a Košickom kraji, u žien v Prešovskom a Košickom kraji.

Vo veku 20 - 24 rokov sa ekonomická aktivita prudko zvyšuje, nakoľko časť obyvateľov po ukončení strednej školy vstupuje do ekonomickej aktivity. U mužov dosahuje ekonomická aktivita v tomto veku 60 - 80 % (najvyššia v Bratislavskom, Košickom a Prešovskom kraji, najnižšia v Trenčianskom a Trnavskom kraji), u žien 55 - 70 % (najvyššia v Trnavskom a Žilinskom kraji, najnižšia v Trenčianskom a Prešovskom kraji).

Vo veku 25 - 34 rokov je už proces vzdelávania u veľkej väčšiny obyvateľstva ukončený. Na druhej strane ide o vek, kedy je plodnosť žien najvyššia a časť ženskej populácie sa nachádza mimo ekonomickej aktivity z dôvodu materstva. V tejto vekovej skupine sú preto v úrovni ekonomickej aktivity veľké rozdiely medzi pohlaviami. U mužov sa ekonomická aktivita vo všetkých okresoch dostáva nad úroveň 90 %, u žien len nad hranicu 70 %. U mužov je najvyššia ekonomická aktivita v Banskobystrickom, Prešovskom a Žilinskom kraji, najnižšia v Bratislavskom a Košickom kraji. Najvyššia ekonomická aktivita žien je v Banskobystrickom a Trnavskom kraji, najnižšia v Žilinskom, Prešovskom a Košickom kraji.

Veková skupina 35 - 44 rokov sa vyznačuje najvyššou ekonomickou aktivitou zo všetkých vekových skupín a to pre obidve pohlavia (muži nad 93 % vo všetkých krajoch, ženy vo väčšine krajov nad 90%). V tomto veku sú hlavné faktory spôsobujúce ekonomickú neaktivitu najmenej intenzívne (štúdium, narodenie dieťaťa, zdravotné dôvody). U mužov aj u žien je vyššia ekonomická aktivita v západnej a južnej časti Slovenska a nižšia na severe a východe Slovenska.

Vo vekovej skupine 45 – 54 rokov sa začína ekonomická aktivita obyvateľstva znižovať. Ekonomická aktivita klesá u obidvoch pohlaví z hodnôt nad 90 % (okrem žien v Košickom kraji) na hodnoty v rozpätí 80 – 90 % u mužov a 76 – 86 % u žien. Postupne začína u obidvoch pohlaví dominovať ekonomická aktivita v Bratislavskom kraji, u mužov je vysoká ekonomická aktivita aj v Trnavskom kraji a u žien v Trenčianskom kraji.

Vo vekovej skupine 55 – 64 rokov nastáva výrazné znižovanie ekonomickej aktivity. U mužov sa miera ekonomickej aktivity znižuje pod hranicu 40 %, vo väčšine krajov dokonca pod 20 %. U žien ide o zníženie pod 10% (okrem Bratislavského kraja). Veľké rozdiely medzi pohlaviami súvisia hlavne s doterajším skorším odchodom žien do dôchodku v porovnaní s mužmi.

Vo veku 65 rokov a viac nadobúda ekonomická aktivita veľmi nízke hodnoty. U obidvoch pohlaví je výrazne najvyššia ekonomická aktivita v Bratislavskom kraji (muži 10%, ženy 3,5 %), s odstupom nasleduje Trnavský a Banskobystrický kraj.

2. Prognóza pracovnej sily v krajoch SR do roku 2025

2.1 Metodické poznámky

2.1.1 Vymedzenie pojmov

Pracovná sila (ekonomicky aktívne obyvateľstvo)

Všetky osoby vo veku od 15 rokov, ktoré patria medzi pracujúcich alebo nezamestnaných¹.

¹ Do pracovnej sily sa v minulosti zvykli zaraďovať aj vojaci vykonávajúci základnú vojenskú službu. Nakoľko základná vojenská služba od 1.1.2006 zanikla, táto skupina osôb nie je zahrnutá do pracovnej sily.

Pracujúci

Všetky osoby vo veku od 15 rokov, ktoré vykonávajú aspoň jednu hodinu práce týždenne za mzdu, plat alebo prácu za účelom dosiahnutia zisku, vrátane osôb pracujúcich v zahraničí. Medzi pracujúcich sú zahrnutí aj vypomáhajúci členovia domácností podnikateľov.

Nezamestnaní

Všetky osoby vo veku od 15 rokov, ktoré súčasne spĺňajú tri podmienky:

- nemajú žiadnu platenú prácu
- aktívne si hľadajú prácu alebo si už prácu našli a do zamestnania nastúpia v priebehu troch mesiacov
- sú schopné nastúpiť do práce najneskôr do dvoch týždňov

Miera ekonomickej aktivity

Podiel ekonomicke aktívneho obyvateľstva v určitej skupine obyvateľstva (obvykle vyjadrený v percentách).

Miera nezamestnanosti

Podiel počtu nezamestnaných z ekonomicke aktívneho obyvateľstva (obvykle vyjadrený v percentách).

Ekonomicky neaktívne obyvateľstvo (osoby mimo trh práce)

Deti do 15 rokov, osoby vo veku nad 15 rokov, ktoré sú bez práce, pretože sa pripravujú na povolanie, sú starobnými alebo invalidnými dôchodcami, starajú sa o domácnosť, navštevujú rekvalifikačný kurz alebo sú na rodičovskej dovolenke. Z uvedených (alebo iných) dôvodov si tieto osoby nehľadajú zamestnanie alebo nie sú schopní nastúpiť do zamestnania v priebehu 14 dní.

2.1.2 Charakteristiky vekového zloženia pracovnej sily

Na meranie zmien vo vekovom zložení obyvateľstva sa používajú viaceré charakteristiky, napr. priemerný vek, index starnutia, indexy zaťaženia. Tieto charakteristiky zohľadňujú len zmeny vo vekovej štruktúre obyvateľstva

a nezohľadňujú vplyv ekonomickej aktivity. Pre charakterizovanie zmien vo vekovej štruktúre pracovných síl je preto vhodné použiť špeciálne charakteristiky. Ide o ukazovatele, ktoré nám hovoria, ako je pracovná sila zaťažená ekonomicky neaktívnym obyvateľstvom resp. určitou skupinou ekonomicky neaktívneho obyvateľstva. Takou charakteristikou je napr. podiel ekonomicky neaktívneho obyvateľstva vo veku 65 rokov a viac a ekonomicky aktívneho obyvateľstva vo veku 15 rokov a viac (*economic elderly support ratio - EESR*). Všeobecnejšiu charakteristiku, ktorá berie do úvahy zaťaženie ekonomicky aktívneho obyvateľstva mladým aj starým ekonomicky neaktívnym obyvateľstvom, môžeme definovať ako podiel ekonomicky neaktívneho obyvateľstva vo veku 15 rokov a viac a ekonomicky aktívneho obyvateľstva vo veku 15 rokov a viac (*labour market support ratio - LMSR*).

2.1.3 Použitá metóda

Prognózy pracovných síl patria medzi odvodené demografické prognózy (odvodené od prognózy obyvateľstva). Na výpočet prognózy bola v tomto prípade použitá metóda miery ekonomickej aktivity. Ide o najčastejšie používanú metódu pre tento typ prognóz na celoštátnej a vyššej regionálnej úrovni. Princíp metódy spočíva v tom, že sa prognózované hodnoty miery ekonomickej aktivity aplikujú na prognózované hodnoty obyvateľstva. V našom prípade vstupuje do prognózy pracovných síl prognóza vývoja obyvateľov v členení podľa pohlavia, veku a regiónu a prognóza miery ekonomickej aktivity v rovnakom členení za každý rok prognózovaného obdobia. Po pre násobení počtu obyvateľov mierou ekonomickej aktivity získame prognózu pracovných síl v členení podľa veku, pohlavia a regiónu do roku 2025.

Nech $P_{i,j,k,t}$ je populácia pohlavia i , veku j , na území k v období t a nech $EA_{i,j,k,t}$ je počet ekonomicky aktívnych obyvateľov pohlavia i , veku j , na území k a v období t . Miera ekonomickej aktivity (ea) sa potom vypočíta podľa vzorca:

$$ea_{i,j,k,t} = \frac{EA_{i,j,k,t}}{P_{i,j,k,t}}$$

Nech je pre rok $t+x$ a pre každé územie k vypracovaná prognóza obyvateľstva podľa veku a pohlavia a nech sú k dispozícií miery ekonomickej aktivity v rovnakom členení. Počet ekonomicky aktívnych v roku $t+x$ dostaneme potom podľa vzorca:

$$EA_{i,j,k,t+x} = P_{i,j,k,t+x} * ea_{i,j,k,t+x}$$

2.2 Predpoklady prognózy

Východiskom pre prognózu pracovných síl bola prognóza obyvateľstva v okresoch SR do roku 2025² (počet obyvateľov podľa veku a pohlavia za každý prognózovaný rok za každý kraj vznikol súčtom obyvateľov za jednotlivé okresy v príslušnom kraji) a prognóza miery ekonomickej aktivity do roku 2025 (podľa veku a pohlavia za každý rok prognózovaného obdobia a za každý kraj), spracovaná špeciálne pre túto prognózu.

Prognóza pracovnej sily sa počítala v dvoch variantoch – statickom a dynamickom. Statický variant prognózy znamená, že sa vypočítala miera ekonomickej aktivity za východiskový rok (2004) a počas celého prognózovaného obdobia zostala táto hodnota nezmenená. Dynamický variant prognózy znamená, že sa miery ekonomickej aktivity v priebehu prognózovaného obdobia menili. Zmeny vo vývoji ekonomickej aktivity sa predpokladali pre všetky kraje rovnaké, počítalo sa len so znižovaním resp. nezvyšovaním extrémnych hodnôt. Prognóza za SR sa získala ako súčet prognózovaných hodnôt za jednotlivé kraje.

Základné predpoklady o budúcich trendoch vývoja ekonomickej aktivity (najbližšie dve desaťročia) možno zhrnúť do nasledovných bodov:

- Ekonomická aktivita žien sa bude naďalej zvyšovať, hlavne vo veku 25-54 rokov, hlavne v dôsledku zlepšovania podmienok pre zladenie pracovných a rodinných povinností.
- Počíta sa so zvyšovaním ekonomickej aktivity starších ľudí, ku ktorému prispeje nedostatok mladšej pracovnej sily v dôsledku nízkej pôrodnosti v poslednom období ako aj intenzívnejšie predlžovanie ľudského života po roku 1990³.

² Prognóza vývoja obyvateľstva v okresoch SR do roku 2025. Bratislava, INFOSTAT, 2004.

³ Zvyšovanie ekonomickej aktivity je jedným zo základných predpokladov aktívneho starnutia.

- Pokračujúci pokles ekonomickej aktivity mladých ľudí pôjde predovšetkým na vrub zvyšujúceho sa významu vzdelania.
- Jedinou skupinou, pre ktorú sa očakáva stagnácia resp. mierny pokles miery zamestnanosti je stredný vek u mužov.

2.3 Výsledky prognózy

Základnými trendami vo vývoji pracovnej sily na Slovensku v najbližších dvoch desaťročiach bude zníženie počtu a starnutie pracovnej sily. Takýto výsledok prináša statický aj dynamický variant prognózy.

Tab.1 – Vybrané výsledky podľa statického a dynamického variantu prognózy

Región	Pracovná sila	Rok			Zmena % (2025 vs. 2004)	
		2004	2025 statický	2025 dynamický	statický	dynamický
Slovenská republika	Počet (tis.)	2662,0	2539,0	2582,6	-4,6	-3,0
	Podiel žien (%)	45,5	44,9	45,6	-1,3	0,2
	Priemerný vek	38,7	41,1	41,5	6,2	7,2
Bratislavský kraj	Počet (tis.)	331,4	300,7	306,4	-9,3	-7,5
	Podiel žien (%)	48,3	46,0	46,5	-4,8	-3,7
	Priemerný vek	40,6	43,6	44,0	7,4	8,4
Trnavský kraj	Počet (tis.)	287,8	272,6	278,1	-5,3	-3,4
	Podiel žien (%)	45,7	44,5	45,2	-2,6	-1,1
	Priemerný vek	39,1	42,0	42,4	7,4	8,4
Trenčiansky kraj	Počet (tis.)	295,4	266,5	270,9	-9,8	-8,3
	Podiel žien (%)	45,4	45,6	46,1	0,4	1,5
	Priemerný vek	38,8	41,3	41,6	6,4	7,2
Nitriansky kraj	Počet (tis.)	351,0	315,6	319,7	-10,1	-8,9
	Podiel žien (%)	45,2	44,6	45,4	-1,3	0,4
	Priemerný vek	38,6	41,1	41,4	6,5	7,3
Žilinský kraj	Počet (tis.)	333,0	327,2	333,3	-1,7	0,1
	Podiel žien (%)	44,7	44,7	45,3	0,0	1,3
	Priemerný vek	38,3	40,6	41,0	6,0	7,0
Banskobystrický kraj	Počet (tis.)	326,9	303,4	309,8	-7,2	-5,2
	Podiel žien (%)	45,0	45,6	46,2	1,3	2,7
	Priemerný vek	38,8	41,1	41,5	5,9	7,0
Prešovský kraj	Počet (tis.)	373,4	394,3	399,3	5,6	6,9
	Podiel žien (%)	44,2	44,6	45,3	0,9	2,5
	Priemerný vek	37,9	39,8	40,2	5,0	6,1
Košický kraj	Počet (tis.)	363,1	359,0	364,9	-1,1	0,5
	Podiel žien (%)	44,8	44,3	45,1	-1,1	0,7
	Priemerný vek	38,1	40,1	40,5	5,2	6,3

Pracovná sila dosiahne najvyššie hodnoty v období 2010 až 2015 (v západnej časti Slovenska skôr, vo východnej neskôr) a následne sa začne jej početnosť znižovať. Tento pokles sa zachová až do roku 2025. Proces starnutia pracovnej sily bude nepretržitý a bude prebiehať počas celého prognózovaného obdobia. Intenzívnejší bude v regiónoch na západe Slovenska, menej intenzívny vo východnej časti. Očakávané zmeny v ekonomickej aktivite budú v zásade znamenať jej zvýšenie a to predovšetkým vo vyššom veku. To znamená, že v dynamickom variante v porovnaní so statickým je pracovná sila početnejšia a staršia.

Výsledky prognózy za vybrané roky (obidva varianty) sa nachádzajú v prílohe I a II.

2.3.1 Statický variant

Výsledky statického variantu prognózy naznačujú, že ak by zostala miera ekonomickej aktivity nezmenená až do roku 2025 a demografický vývoj by si zachoval svoju v súčasnosti najpravdepodobnejšiu podobu, počet osôb, ktoré tvoria pracovnú silu by sa v SR znížil do roku 2025 o 4,6 % (viac u žien ako u mužov) a priemerný vek by sa zvýšil zhruba o 2,5 roka. (priemerný vek mužskej pracovnej sily je vyšší ako ženskej, čo vyplýva hlavne zo súčasne platnej hranice veku odchodu do dôchodku). V pracovnej sile sú väčším podielom zastúpení muži ako ženy (55:45), pričom tento pomer by mal zostať relatívne stabilný počas celého prognózovaného obdobia (mierne zvýšenie ekonomickej aktivity žien je pravdepodobné).

V jednotlivých krajoch bude situácia rozdielna. Rozhodujúci vplyv na vývoj pracovnej sily má demografický vývoj, preto aj vývoj pracovnej sily do značnej miery kopíruje vývoj vekovo pohlavného zloženia obyvateľstva. Pracovná sila v Žilinskom, Prešovskom a Košickom kraji bude mladšia v porovnaní s celorepublikovým priemerom a úbytok pracovnej sily počas celého prognózovaného obdobia bude relatívne nízky – v Košickom a Žilinskom kraji pravdepodobne nepresiahne 3% a Prešovský kraj by mal byť jediným krajom, kde sa pracovná sila nezníži (keď porovnáваме stav v roku 2004 a 2025) - očakáva sa zvýšenie o 4 %. V západnej, strednej a južnej časti Slovenska sa očakáva väčší úbytok pracovnej sily (8 až 11 %). Najväčší úbytok pracovnej sily (nad 10 %) sa očakáva v Trenčianskom a Nitrianskom kraji. Priemerný vek pracovnej sily sa vo všetkých piatich krajoch bude pohybovať nad celoslovenským priemerom. Špecifické miesto v tejto skupine krajov má

Bratislavský kraj, ktorý má v súčasnosti s odstupom najstaršiu pracovnú silu a najvyššie zastúpenie žien v pracovnej sile. Najstaršia pracovná sila by mala zostať zachovaná v Bratislavskom kraji počas celého prognózovaného obdobia, zastúpenie žien v pracovnej sile sa však bude znižovať a do roku 2025 sa priblíži k celorepublikovému priemeru.

2.3.2 Dynamický variant

V dynamickom variante prognózy je okrem najpravdepodobnejšieho demografického vývoja zohľadnený aj v súčasnosti najpravdepodobnejší vývoj ekonomickej aktivity. Preto tomuto variantu prognózy prikladáme väčšiu váhu ako statickému variantu.

Očakávaný demografický vývoj a vývoj ekonomickej aktivity by mal mať na celorepublikovej úrovni za následok zníženie pracovnej sily zhruba o 3 % a zvýšenie priemerného veku ekonomicky aktívneho obyvateľstva o necelé 3 roky. Podiel žien medzi ekonomicky aktívnym obyvateľstvom by zostal prakticky nezmenený.

Počet ekonomicky aktívneho obyvateľstva sa bude pravdepodobne ešte niekoľko rokov zvyšovať a maximálnu hodnotu (približne 2730 tis.) by mal dosiahnuť krátko po roku 2010. V porovnaní so súčasnosťou ide o zvýšenie o 1,7 %. Po tejto kulminácii sa bude až do konca prognózovaného obdobia počet ekonomicky aktívneho obyvateľstva znižovať. Do roku 2025 by sa mala početnosť pracovnej sily znížiť zhruba na hodnotu 2583 tis., čo je v porovnaní so súčasnosťou zníženie približne o 3 %. V porovnaní s rokom 2011 (rok s max. očakávanou hodnotou pracovnej sily) ide o pokles o 5,5 %.

Počas celého prognózovaného obdobia sa bude znižovať počet ekonomicky aktívnych osôb vo vekových skupinách do 19 rokov, 20 - 24 rokov, 25 - 29 rokov a od roku 2010 aj vo vekovej skupine 30 - 34 rokov. To znamená zníženie početnosti mladšej pracovnej sily. Vo všetkých ostatných vekových skupinách, t.j. pracovná sila v strednom a staršom veku, sa počet ekonomicky aktívnych osôb zvýši, aj keď v niektorých prípadoch nepôjde o rast počas celého prognózovaného obdobia.

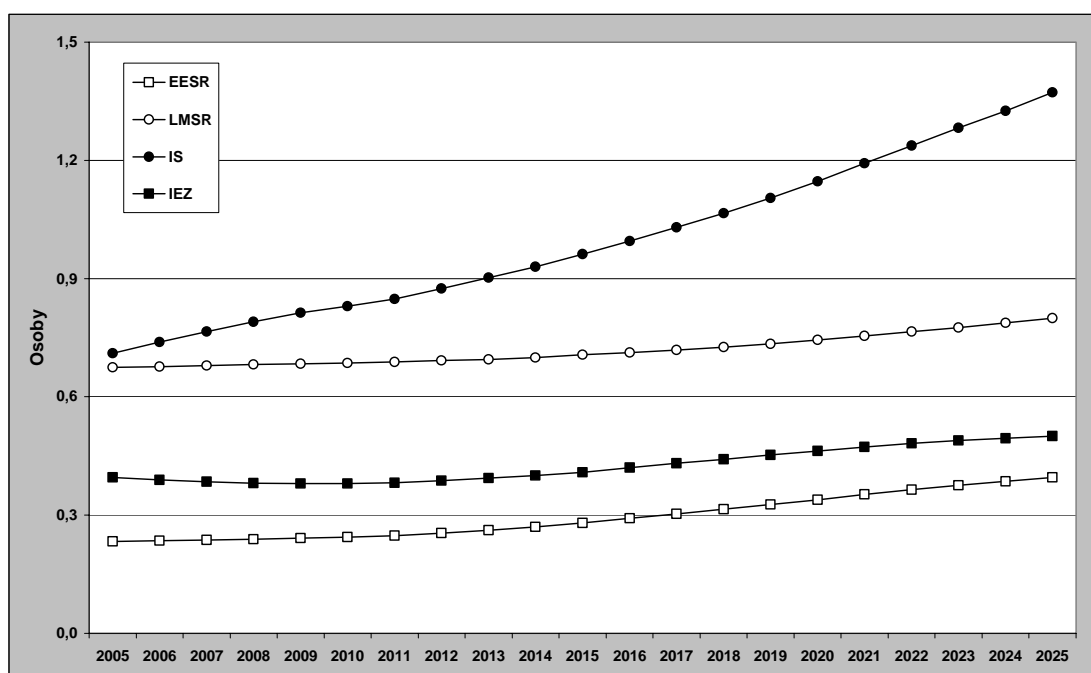
Do roku 2020 bude najpočetnejšou ekonomicky aktívnou skupinou obyvateľstvo vo veku 35-39 rokov a 40-44 rokov. Po roku 2020 sa k týmto dvom vekovým skupinám pridá aj obyvateľstvo vo veku 45-49 rokov, ktoré sa na úplnom konci prognózovaného obdobia stane najpočetnejšou skupinou ekonomicky aktívneho

obyvateľstva. Najmenej ekonomicky aktívnych bude počas celého prognózovaného obdobia na začiatku a na konci obdobia ekonomickej aktivity. Počet ekonomicky aktívnych vo vekových skupinách do 19 rokov, 60 – 64 rokov a 65 a viac rokov neprekročí počas celého prognózovaného obdobia 50 tis. osôb.

Uvedené skutočnosti jasne naznačujú, že pracovná sila (podobne ako celé obyvateľstvo) bude starnúť a tento proces sa bude zrýchľovať. Kým v súčasnosti pripadá na 100 ekonomicky aktívnych osôb vo veku 15 a viac rokov 23 ekonomicky neaktívnych osôb vo veku 65 a viac rokov, v roku 2025 to už bude 40 osôb ekonomicky neaktívnych v poproduktívnom veku na 100 ekonomicky aktívnych vo veku 15 rokov a viac (zvýšenie o 74 %). Podobný obraz dostaneme, keď dáme do pomeru ekonomicky neaktívne a ekonomicky aktívne obyvateľstvo vo veku 15 a viac rokov. V súčasnosti pripadá 67 ekonomicky neaktívnych vo veku 15 rokov a viac na 100 ekonomicky aktívnych v rovnakom veku, v roku 2025 bude tento pomer už len 80 ku 100 (zvýšenie o 19,4 %).

Ako vidno z porovnania rôznych ukazovateľov starnutia (Graf 1), pracovná sila bude starnúť pomalšie ako obyvateľstvo celkom. Dôvodom je výrazný úbytok detskej zložky obyvateľstva, ktorý sa na vývoji pracovnej sily nepodieľa priamo, ale až s určitým časovým odstupom.

Graf 1 – Starnutie a ekonomické zaťaženie obyvateľstva v SR (na 1 osobu)

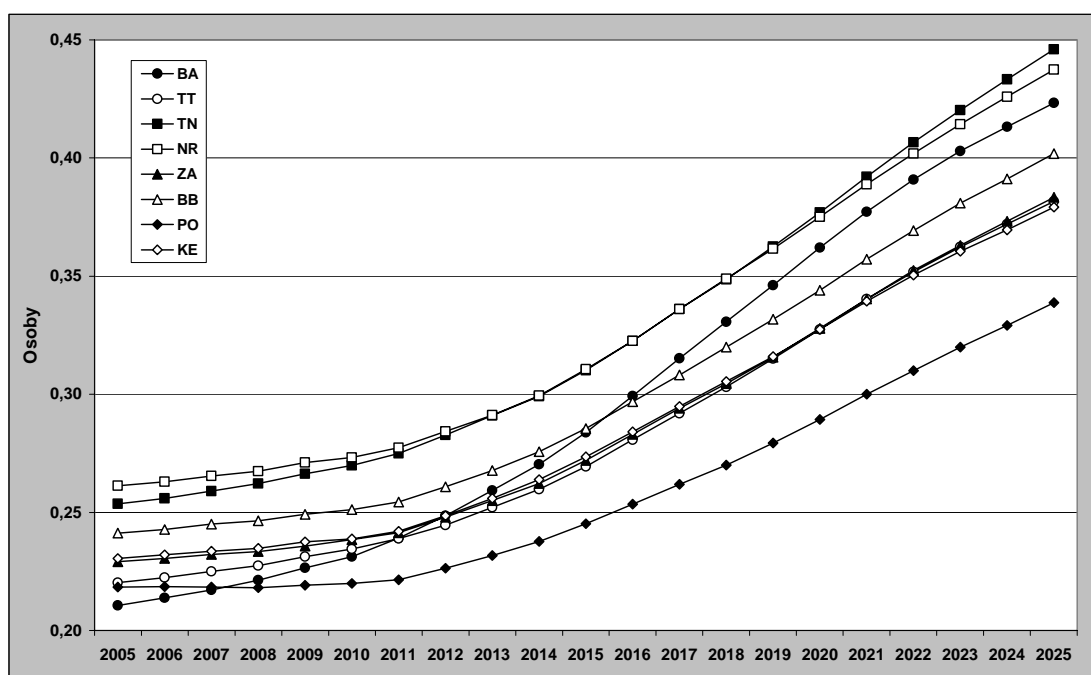

V porovnaní so súčasnosťou sa do roku 2025 zníži stav pracovných síl v piatich krajoch – Bratislavskom, Trnavskom, Trenčianskom, Nitrianskom a Banskobystrickom (najviac 8,9 % v Nitrianskom kraji, najmenej 3,4 % v Trnavskom kraji). V ostatných troch krajoch sa počet ekonomicky aktívnych osôb zvýši, pričom zvýšenie v Žilinskom a Košickom kraji bude minimálne (menej ako 0,5 %). Takže vlastne jediným krajom, v ktorom sa viditeľnejšie zvýši počet ekonomicky aktívnych obyvateľov bude Prešovský kraj (nárast o 6,9 %).

Znižovanie počtu ekonomicky aktívnych osôb v populácii začne až po niekoľkých rokoch, počas ktorých sa bude početnosť pracovnej sily zvyšovať. Najskôr (do roku 2010) sa zastaví rast ekonomicky aktívneho obyvateľstva v západnej časti Slovenska. Pred rokom 2015 to bude na strednom Slovensku a na juhu východného Slovenska. Najneskôr, okolo roku 2020, dosiahne pracovná sila maximálnu hodnotu v Prešovskom kraji. Je zrejmé, že keď porovnáваме stav pracovnej sily v roku 2025 s maximálnou dosiahnutou hodnotou, zaznamenáme zníženie vo všetkých krajoch - najmenšie v Prešovskom (2,8 %), najväčšie v Nitrianskom (9,9 %).

Procesu starnutia pracovnej sily sa nevyhne ani jeden kraj na Slovensku. Proces starnutia bude prebiehať v jednotlivých regiónoch s rozdielnou intenzitou.

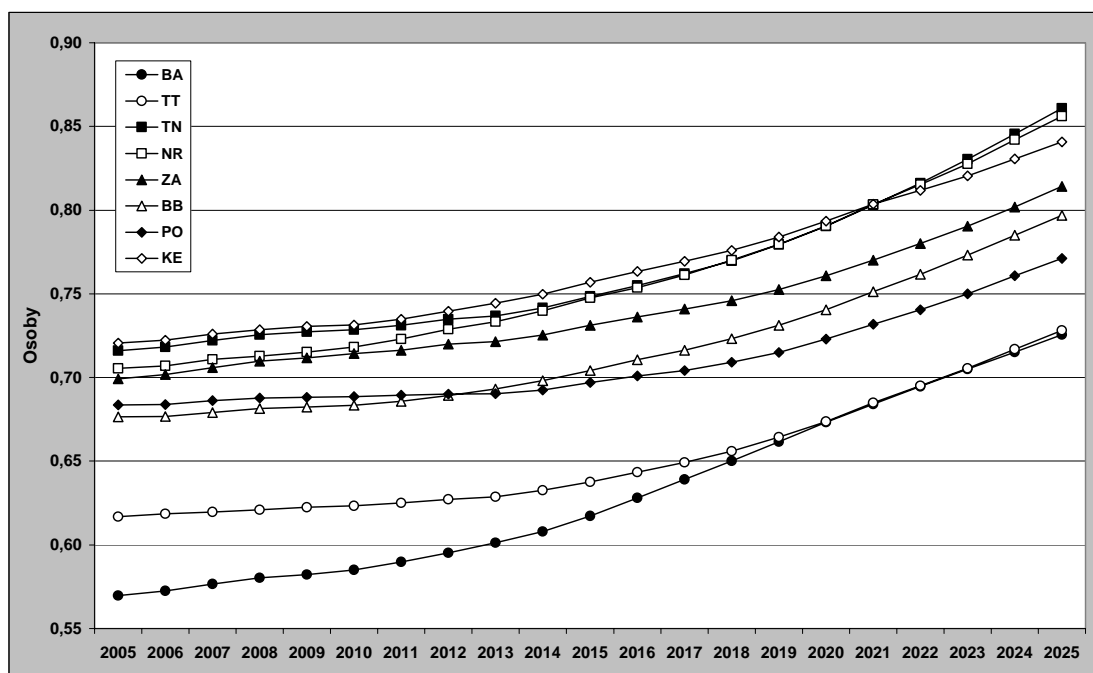
Graf 2 – Zaťaženie ekonomicky aktívneho obyvateľstva ekonomicky neaktívnym obyvateľstvom v poproduktívnom veku (na 1 osobu)

V súčasnosti pripadá na 100 ekonomicky aktívnych vo veku 15 a viac rokov od 21 do 26 ekonomicky neaktívnych osôb vo veku 65 rokov a viac (najmenej v Bratislavskom kraji a najviac v Nitrianskom kraji). Do roku 2025 sa tento počet zvýši na 34 až 45 osôb. Najmenšie zaťaženie sa očakáva v Prešovskom kraji, najväčšie v Nitrianskom kraji, najväčšie zvýšenie ekonomického zaťaženia bude v Bratislavskom kraji (100 %), najmenšie v Prešovskom kraji (54 %).

Keď berieme do úvahy ekonomicky aktívne aj neaktívne obyvateľstvo vo veku 15 a viac rokov, dostaneme trochu odlišný obraz, spôsobený zohľadnením ekonomicky neaktívnych mladých ľudí (hlavne študentov). V súčasnosti pripadá na 100 ekonomicky aktívnych vo veku 15 a viac rokov 57 až 72 ekonomicky neaktívnych v tom istom veku (najmenej v Bratislavskom kraji, najviac v Košickom kraji). Do roku 2025 sa tieto hodnoty zvýšia na 72 až 85 osôb (najnižšie v Bratislavskom a Trnavskom kraji, najvyššie v Trenčianskom a Nitrianskom kraji).

Graf 3 – Zaťaženie ekonomicky aktívneho obyvateľstva neaktívnym obyvateľstvom

3. Prognóza zamestnanosti

Zamestnaní a nezamestnaní sú dve základné skupiny osôb, ktoré tvoria pracovnú silu. Aj keď mieru zamestnanosti resp. nezamestnanosti nie je možné spoľahlivo odhadnúť na dlhšie časové obdobie, je možné robiť simulačné experimenty, ktoré nám poskytnú

orientačný pohľad na možný vývoj počtu zamestnaných a nezamestnaných obyvateľov (za určitých presne stanovených predpokladov).

V našom prípade budeme vychádzať z miery nezamestnanosti v roku 2004 a za každý rok prognózovaného obdobia budeme predpokladať zníženie miery nezamestnanosti o 1,5 %, t.j. zhruba o 30 % za celé prognózované obdobie. Zmeny v miere nezamestnanosti predpokladáme rovnaké pre celý vekový interval.

Tab. 2 – Vývoj nezamestnanosti v SR

Vek	2010		2015		2020		2025	
	miera	počet	miera	počet	miera	počet	miera	počet
15-19	53,6	18088	49,2	12897	44,9	10192	40,5	9137
20-24	27,0	71738	24,8	54889	22,6	39380	20,4	31512
25-29	16,2	61153	14,9	51831	13,6	41102	12,3	30570
30-34	14,7	59694	13,5	52760	12,3	44586	11,1	35225
35-39	14,4	58360	13,3	59003	12,1	51141	10,9	42335
40-44	13,7	46303	12,6	50517	11,5	50711	10,4	43594
45-49	14,5	51001	13,3	44266	12,2	48199	11,0	48214
50-54	15,2	49320	14,0	43374	12,8	37631	11,5	40855
55-59	14,9	27682	13,7	25245	12,5	22265	11,2	19402
60-64	11,6	4145	10,7	4874	9,7	4532	8,8	4102
65+	7,6	820	7,0	939	6,4	1098	5,8	1186
Spolu		448304		400595		350837		306132

Znižovanie miery nezamestnanosti a starnutie pracovnej sily budú mať za následok, že počet nezamestnaných vo veku do 39 rokov sa výrazne zníži. Vo veku do 30 rokov ide o zníženie viac ako 100 %, vo vekových skupinách 30 – 34 rokov a 35 – 39 rokov je zníženie 40 % resp. 27 %. Starnutie pracovnej sily, ktoré sa prejavuje úbytkom ekonomicky aktívneho obyvateľstva v mladšom veku, by stačilo na zníženie počtu mladých nezamestnaných aj v prípade, že by sa miera nezamestnanosti neznižila.

Vo veku 40 – 49 rokov sa počet nezamestnaných výraznejšie nezmení (keď porovnáme začiatok a koniec prognózovaného obdobia). To znamená, že očakávané zníženie miery nezamestnanosti bude vo veľkej miere kompenzované zvýšením počtu ekonomicky aktívneho obyvateľstva vo veku 40 - 49 rokov. Vo vekovej skupine 50 – 59 rokov sa zníženie počtu nezamestnaných znovu blíži k 30 % za sledované obdobie. Zvýšenie počtu nezamestnaných možno pri stanovených predpokladoch očakávať len v najstaršej vekovej skupine pracovnej sily (65 rokov a viac).

Vývoj počtu nezamestnaných nebude počas celého prognózovaného obdobia rovnomerný. Pokles počas celého obdobia sa očakáva vo veku do 34 rokov. Vo

vyššom veku sa očakáva v prvej polovici prognózovaného obdobia zvyšovanie alebo stagnácia počtu nezamestnaných a znižovanie až po roku 2015.

Záver

V najbližších dvoch desaťročiach sa za základné trendy ovplyvňujúce pracovnú silu bude považovať starnutie obyvateľstva a zvyšovanie ekonomickej aktivity vo väčšine vekových skupín obyvateľstva. Dôsledkom tohoto vývoja bude znižovanie početnosti pracovnej sily a zvyšovanie jej priemerného veku. V budúcnosti sa bude zvyšovať ekonomické zaťaženie obyvateľstva. To znamená, že na ekonomicky aktívne obyvateľstvo bude pripadať stále viac ekonomicky neaktívnych osôb. Závažnou skutočnosťou je aj zvyšovanie počtu a podielu starších osôb v ekonomicky aktívnom obyvateľstve. Tieto skutočnosti treba brať do úvahy pri riadení ekonomiky, pri zmenách v systémoch sociálneho poistenia a tiež pri koncipovaní populačnej, sociálnej a migračnej politiky, nakoľko dobre nastavená migrácia môže prispieť k zmierneniu očakávaných problémov v oblasti pracovných síl.

Literatúra

Bijak, J. a kol.: Population and Labour Force projection for 27 European Countries, 2002-2052: Impact of International Migration on Population Ageing. Warsaw, Central European Forum for Migration Research, 2002.

Carone, G.: Labour Force projections: a set of data for assessing the long-run economic impact of ageing. European Commission, 2004.

Výberové zisťovanie pracovných síl 1996 – 2004. Bratislava, Štatistický úrad SR.